

Р. ҲАЙИТБОЕВ, Х.А. ЖЎРАЕВ

**ТУРИЗМДА ХАРИТАЛАШТИРИШ
ВА ТУРИЗМ МАРШРУТЛАРИНИ
ИШЛАБ ЧИҚИШ**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ
ТЕРМИЗ ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС УНИВЕРСИТЕТИ

Р. ХАЙИТБОЕВ, Х.А. ЖЎРАЕВ

**ТУРИЗМДА ХАРИТАЛАШТИРИШ
ВА ТУРИЗМ МАРШРУТЛАРИНИ
ИШЛАБ ЧИҚИШ**

Ўқув қўлланма

Toshkent
“METHODIST NASHRIYOTI”
2024

UDK: 379.85
КВК: 75.81
Т 86

Ҳайитбоев Р., Жўраев Ҳ.А.

Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутларини ишлаб чиқиш. Ўқув қўлланма. - Toshkent: "METHODIST NASHRIYOTI", 2024, 244 б.

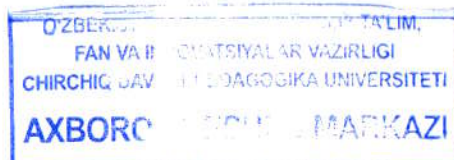
Ўқув қўлланма туризмни ривожлантиришнинг асосларидан бири бўлган "Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутларини ишлаб чиқиш" фанини ўргатишга мўлжалланган. Ўқув қўлланмада туризм хариталари, туризм хизматларини хариталашнинг услубий асослари, маршрутларининг тарихи, туризм маршруттини ишлаб чиқишнинг усуллари, тамойиллари, буюк географик даврлардаги сайёҳларнинг, Марказий Осиёлик олимлар ва географларнинг, XX асрда кашфиётлар қилган сайёҳ-олимларнинг маршрутлари, маршрутларда хизматлар кўрсатиш, маршрутнинг лойиҳа намунаси, ҳужжатлари, шартномалари, рекламаси, тайёрланган маршрутлар ҳақида фаннинг моҳиятини, мақсади ва вазифаларини белгиловчи муҳим мавзулар ёзилган. Ўқув қўлланма университетлар, институтлар ва коллежларнинг профессор-ўқитувчилари, туризм йўналишида таълим олаётган магистрлар, талабалар, туризм мутахассислари ва туризм тадбиркорлари учун тайёрланди.

Тақризчилар: и.ф.д., профессор М. Қ. Пардаев (СамИСИ)
и.ф.д., профессор О. Қ. Ҳатамов (ТерДУ)

Ўқув қўлланма Термиз иқтисодиёт ва сервис университетининг илмий Кенгаши томонидан нашр этишга рухсат берилди.

ISBN 978-9910-740-58-9

© Ҳайитбоев Р., Жўраев Ҳ.А., 2024.
© "METHODIST NASHRIYOTI", 2024.

МУНДАРИЖА

I-Бўлим. ТУРИЗМДА ХАРИТАЛАШТИРИШ

Кириш.....	5
1-Мавзу «Туризмда хариталаштириш» курсининг мақсади ва вазифалари.....	6
2-Мавзу Географик хариталар ва уларнинг турлари.....	15
3-Мавзу Географик хариталарнинг шартли белгилари.....	25
4-Мавзу Туризм ресурсларини хариталаштириш.....	34
5-Мавзу Туризмда Ўзбекистоннинг табиий ресурсларини хариталаштириш.....	37
6-Мавзу Туризмда Ўзбекистоннинг биологик ресурсларини хариталаштириш.....	47
7-Мавзу Туризмда Ўзбекистоннинг миллий паркларини хариталаштириш.....	65
8-Мавзу Туризмда Ўзбекистоннинг табиат кўрикхоналарини хариталаштириш.....	73
9-Мавзу Туризмда маршрутларни хариталаштириш.....	80
10-Мавзу Туризмда рекламаларни хариталаштириш.....	83
II-Бўлим. ТУРИСТИК МАРШРУТЛАРНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ	
1-Мавзу «Туризм маршрутларини ишлаб чиқиш» фанининг мақсади ва вазифалари.....	89
2-Мавзу Туризм маршрутларининг таснифи.....	96
3-Мавзу Туризм маршрутларини ишлаб чиқишнинг тамойиллари ва усуллари.....	99
4-Мавзу Марказий Осиёлик олимларнинг саёхатлари маршрутлари.....	114
5-Мавзу Чет эллик саёхатчиларнинг маршрутлари.....	119
6-Мавзу Буюк географик кашфиётчиларнинг саёхатлари маршрутлари.....	124
7-Мавзу Янги давр географик тадқиқотчиларнинг маршрутлари.....	129
8-Мавзу Туризм маршрутларидаги хизматлар.....	133
9-Мавзу Туризм маршрутларининг ҳужжатлари.....	139
10-Мавзу Туризм маршрутларидаги экскурсиялар.....	145
11-Мавзу Экотуризм маршрутларини тайёрлаш.....	157
12-Мавзу Зиёрат туризми маршрутларини тайёрлаш.....	163
13-Мавзу Ўзбекистоннинг миллий паркларига туристик маршрутлар тайёрлаш.....	167
14-Мавзу Ўзбекистоннинг сув хавзаларига маршрутлар тайёрлаш.....	179
15-Мавзу Туризмнинг истикболли турларига маршрутлар тайёрлаш.....	188
16-Мавзу Туризм маршрутларининг баҳоси ва рекламаси.....	199
17-Мавзу Туризмда халқларнинг ҳулқ-атвор ва имо-ишораларидаги хусусиятларни ўрганишнинг зарурияти.....	205
18-Мавзу Туризм маршрутларида ҳаёти хавфсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий меъёrlари.....	209

19-Мавзу	Туристтик маршрутларни ўтказишни ташкил қилиш ва ўтказиш.....	222
	Глоссарий	226
	Тестлар	231
	Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	241

ҚИРИШ

Бугунги кунда Ўзбекистонда туризм соҳасини жадал ривожлантиришга қатта аҳамият берилиб, ўрта муддатли истиқболда туризм соҳасидаги давлат сиёсатининг мақсадли вазифалари ва устувор йўналишларидан бири сифатида «...туризмга иктисодиётнинг стратегик сектори мақомини бериш, ушбу соҳани барча ҳудудларни ва ўзаро боғлиқ тармоқларни мажмуали равишда жадал ривожлантиришнинг етакчи кучига айланиши лозим бўлган иктисодиётни диверсификациялаш, таркибий ўзгартириш ва барқарор ривожлавишнинг қудратли воситасига айлантириш...»¹ белгиланди. Мазкур вазифаларнинг бажарилиши туризм соҳасини янада ривожлантириш, унинг ЯИМдаги улушини ошириш, аҳолини янги ишчи ўринлари билан таъминлаш мақсадида туристик-рекреация бозорининг туризм маршрутларини ишлаб чиқишга асос яратадиган ўқув қўлланмага эҳтиёж мавжудлигини кўрсатмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги Фармонига асосан Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси тасдиқланди. Концепцияда юқори малакали кадрлар тайёрлаш борасида олий таълим тизими олдида бугунги кунда ўз ечимини қутаётган бир қатор долзарб муаммо ва камчиликлар кўрсатиб ўтилди, жумладан ўқув адабиётлари етишмовчилиги сақланиб қолгани, мавжудларнинг аксарият қисми замон талабларига жавоб бермаслиги, ўқув адабиётлари сифатини яхшилаш, хорижий адабиётлардан қўшимча ёки муқобил ўқув адабиётлари сифатида фойдаланиш ишлари етарли даражада ташкил этилмагани кўрсатиб ўтилди.

Ҳозирги пайтда туризм бўйича олий ўқув даргоҳларида «Туризм (фаолият йўналишлари бўйича)», «Меҳмонхона хўжалигини ташкил этиш ва бошқариш», «Туризм (фаолият турлари бўйича)», «Туризм ва меҳмонхона хўжалиги сервиси», таълим йўналишлари бўйича кадрлар тайёрланмоқда. Бу борада туризм соҳасидаги олий ўқув юртинининг ўқув режаларидаги умумқасбий фанлари блокада турган «Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутларини ишлаб чиқиш» фанини ўрганиш муҳим аҳамиятга эга.

Ўқув қўлланма туризм йўналишида ўқиётган талабалар учун фан ҳақидаги назарий тушунчаларга эга бўлишни ва унинг амалий моҳиятини тушуниб олишларига ёрдам беради. Шунинг учун ўқув қўлланма биринчи навбатда, фанни билиб олиш мезонини талаб қилса, иккинчи навбатда эса талабалар ўзлари мустақил равишда туризм хизматларини хариталаштириш ни, туризм маршрутларини ишлаб чиқишни ўрганишини ва фанга янада масъулият билан ёндашишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган. Ўқув қўлланма туризм соҳасидаги мутахассислар ва тадбиркорларнинг туризм маршрутлари бўйича амалиёт усулларида енгил фойдаланишликларини, қўллай олишларини ҳам ҳисобга олган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2016 йил 2 декабрдаги ПФ-4861-сонли «Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонуни ҳужжатлари тўплами, 2016 й.

**I-БЎЛИМ,
ТУРИЗМДА ХАРИТАЛАШТИРИШ**

**I-Мавзу. "ТУРИЗМДА ХАРИТАЛАШТИРИШ" КУРСИНИНГ
МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ**

Режа:

- 1.1. Туризмда хариталаштириш» курсининг мақсади ва вазифалари
- 1.2. Хариталарнинг тарихи
- 1.3. Туристтик хариталарнинг туризмни ривожлантиришдаги аҳамияти

**1.1. Туризмда хариталаштириш» курсининг
мақсади ва вазифалари**

Жаҳон мамлакатларида кескин ривожланиб бораётган туризм иктисодиётда энг сердаромад соҳа ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш давлат аҳамиятига эга бўлган масаладир. Бу масаланинг долзарблиги шундаки, туризм бозорининг халқаро ривожига ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб ҳозирги кунда бу бозор муносабатларини билиш, туризмни ривожлантириш муаммоларини тўғри аниқлашни талаб қилади. Чунки, халқаро туризмни билмасдан дунё туризми ҳамжамиятига, ҳамкорлигига қўшилиш ва Ўзбекистонда туризмни халқаро ва маҳаллий даражада ривожлантириб бўлмайди.

Халқаро туризмни, шунингдек, миллий туризмни ривожлантиришнинг асосларидан бири туризм маршрутларини ишлаб чиқиш ва бу маршрутларга туристларни жалб қилиш ҳисобланади. Пухта, қизиқарли ишланган туристик маршрут туристларни кўплаб жалб қилади. Шунинг учун ҳам туристик маршрутларни мукамал ишлаб бераоладиган малакали мутахассисларга талаб жуда катта бўлиб, бу курсни ўқитиш, ўргатиш Ўзбекистонда туризмни ривожлантиришда энг долзарб масала ҳисобланади.

Жаҳон туризмидаги ҳозирги тараққиёт туристик хизматларни тобора такомиллаштиришни талаб қилмоқда. Туристларга таклиф қилинадиган туристик хизматлар ва туристик маҳсулотлар имкон даражаларда тушунарли ва енгил ахборотлардан иборат бўлиши керак. Бунинг учун туризм маршрутларини хариталаштириш усулида ишлаб чиқишни кучайтириш лозим. Туризм маршрутларини хариталаштириш ҳозирги жаҳон туризмида устивор тенденциялардан ҳисобланади. Хариталаштирилган туристик маршрутдаги барча объектлар географик белгилар билан тасвирланган бўлиб, туристларда кўплаб саволлар келиб чиқишининг олдини олишни таъминлайди. Хариталаштирилган туристик маршрутда турист учун қийинчиликсиз ва эркин фойдаланиши ахборотлари келтирилади.

Туризм маршрутларини географик хариталаштириш ижтимоий-иқтисодий ва маданий объектларнинг жойланиши, ижтимоий-сиёсий жараёнлар ва ходисаларга хос худудий фарқларни ақс эттирибгина қолмасдан, балки уларга хос худудий комплекс қонуниятларини ҳам аниқлашга имкон беради. Бу фан икки бўлимдан иборат бўлиб, биринчи бўлим «Туризмда хариталаштириш»

бўйича мавзуларга бағишланган бўлиб, иккинчи бўлимда «Туризм маршрутларини ишлаб чиқиш»нинг назарий ва амалий асослари берилди.

Фанинг мақсади—«Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутларини ишлаб чиқиш» фанини ўқитишдан мақсад — бакалаврларга туризм маршрутларини ишлаб чиқиш, ташкил қилиш, ўтказиш, уларни тўғри танлашда хариталаштиришдан фойдаланишнинг усуллари ва амалий асосларини ўргатишдан иборатдир. Талабаларда туризмда хариталаштириш ва туризмни ривожлантиришда хариталаштиришнинг аҳамияти ҳақида билимлар ҳосил қилиш, туризмда анъанавий ва замонавий хариталаштиришнинг методлари ни ўргатиш ҳисобланади.

Фанининг вазифалари—«Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутларини ишлаб чиқиш» фанининг вазифалари қуйидагилардан иборат:

- Географик хариталар ҳақидаги билимларни ўргатиш;
- Туризмда хариталаштиришнинг аҳамияти ва ўрнини ўргатиш турис тик маршрутлар ишлаб чиқаришнинг назарий асосларини ўргатиш;
- Туризм маршрутлари ишлаб чиқишда хариталаштиришдан фойдаланиш усулларини ўргатиш;
- Туризм хизматларини хариталаштиришни ўргатиш;
- Туризм маршрутларининг туризмни ривожлантиришдаги ўрнини ўргатиш;
- Туризм маршрутларини ишлаб чиқаришнинг назарий асосларини ўргатиш;
- Туризм маршрутларининг истикболли йўналишларини аниқлашни ўргатиш;
- Туризм маршрутларида туристларга хизматлар кўрсатиш механизмларини ўргатиш.

Фан бўйича талабаларнинг билим, малака ва қўникмаларига қўйидаги талаблар қўйилади:

Талаба:

-“Туризмда хариталаштириш ва туризм маршрутлар ишлаб чиқиш” фанининг мазмуни ва моҳияти, Ўзбекистон миллий туризмни ривожлантиришдаги ўрни, аҳамиятини, туризмда хариталаштиришнинг усуллари, хариталарини, улардан фойдаланишни, туризм маршрутларида хариталаштиришдан фойдаланиш усуллари, туризм маршрутлари ишлаб чиқиш тамойиллари, туризм маршрутларидаги хизматлар, туризм маршрутларини амалда ўтказиш ҳақида **тасаввурга эга бўлиши;**

-Ўзбекистон Республикасидаги барча туризм ресурсларига ва объектларига туризм маршрутларини ишлаб чиқишни, туризмнинг соҳалари ва турларига туризм маршрутларини ишлаб чиқишни, уларнинг географиясини, турларини тўлиқ ўзлаштирган бўлиши, туризм маршрутларини ташкил қилиш ва ривожлантиришнинг ҳуқуқий ва меъёрий асосларини **билиши ва улардан фойдалана олиши;**

-Туризмда хариталаштириш, туризм маршрутларини ишлаб чиқиш ва бу маршрутлардан туризм соҳасида фойдаланишнинг илғор усуллари.